

פרשת צו התשפ"ד

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק ו פסוק א - ח (פרשת בראשית)

(א) ויהי כִּי־החל האֲדָם לְרַב על־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוּת יִלְדוּ לָהֶם: (ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: (ג) וַיֹּאמֶר ה' לֹא־יִלְדוּן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֶׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמֵיו מִצָּה וְעִשְׂרִים שָׁנָה: (ד) הַגִּפְלִים הָיוּ בְּאֶרֶץ בִּימֵי הַהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מְעוֹלָם אָנָשִׁי הַשָּׁמַיִם: פ (ה) וַיִּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאֶרֶץ וְכִלְיָנָם מִחֹשֶׁבֶת לִבּוֹ רַק רָע כָּל־הַיּוֹם: (ו) וַיִּנָּחֵם ה' כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בְּאֶרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: (ז) וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרֵאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתֶם: (ח) וְנָח מִצָּר חָזַן בְּעֵינֵי ה':

2. בראשית פרק ג (פרשת בראשית)

(ו) וַתִּרְא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לִמְאֹכֵל וְכִי תְאוּה־הוּא לְעֵינֶיהָ וַנִּחְמָד הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: ...
(ט) וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה: ... (י) אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבֵּה אָרְבָּה עֲצָבוֹךָ וְהִרְבֵּה בְעֵצָב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁךָ תִּשְׁוֹקְתֶךָ וְהוּא יִמְשַׁלְבֶּךָ: (יז) וּלְאָדָם אָמַר כִּי־שָׁמַעְתְּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶרָה הָאֲדָמָה בְּעֵצְבוֹךָ בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ...
(כב) וַיֹּאמְרוּ ה' אֱלֹהִים הֲנוּ הָאָדָם הֲנִיָּה כִּפְתָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַתִּי לְעֹלָם:

3. רש"י בראשית פרק א

בְּרָא אֱלֹהִים: וְלֹא נֹאמַר בְּרָא ה', שְׁבַתְחִלָּה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְבְרֵאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, רָצָה שְׂאִין הָעוֹלָם מִתְקַנֵּם, הַקָּדִים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָה לְמִדַּת הַדִּין, וְהִינּוּ דְכָתִיב (להלן ב'ד) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

4. העמק דבר בראשית פרק ו (פרשת בראשית)

(ה) וירא ה'. במשך מאה ועשרים שנה ראה כי רעת האדם רבה והולכת יותר ויותר מאשר לפניו:

רק רע כל היום. ידוע דרע הוא בין אדם לחבירו, העיז הכתוב איך שהאדם אבד כל כך דעת אנושי עד שכל מחשבותיהם היה איך להרע לאחרים, וממילא היו גרועים גם מחיות, באשר אין בהם דעת כל כך להזיק כמו אדם, וגם בחיה אין המדה באה ע"י קלקול אלא בטבעה הוא לטרוף כדי צרכו משא"כ אדם שהגיע לידי כך, הוא מצד השחתת הטבע ונעשה בהרגל כמו טבע השני להזיק כל האפשר, וע"ע מש"כ בס' ויקרא כ"ה מ"ז ולהלן פ' נח שביארנו דהשחתת הדעת בתאוה מביא אח"כ גם להיות רק רע בין אדם לחבירו:

5. בראשית פרק ו פסוק יא - יד (פרשת נח)

(יא) וַתִּשְׁתַּח אֶרֶץ לְפָנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמְלֵא אֶרֶץ חָמָס: (יב) וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאֶרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאֶרֶץ: ס (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קַח לָךְ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנָי כִּי־מְלֵאָה הָאֶרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִגַּנְתִּים מִשְׁחִיתֶם אֶת־הָאֶרֶץ: (יד) עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי־גִפְרִית קַנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכִפַּרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:

6. בראשית פרק ח פסוק טו - כב (פרשת נח)

(טו) וַיַּדְבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר: (טז) צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבְנֵיךָ וּנְשֵׁי־בְנֵיךָ אִתְּךָ: (יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הַרְמֵשׂ הַרְמֵשׂ עַל־הָאֶרֶץ הִנְצֵא אִתְּךָ וְשָׂרְצוּ בְּאֶרֶץ וּפְרוּ וּרְבוּ עַל־הָאֶרֶץ: (יח) וַיִּצְאֵנָם וּבְנֵי וְנְשֵׁי־בְנֵי וְאִתָּם: (יט) כָּל־הַחַיָּה כָּל־הַרְמֵשׂ וְכָל־הָעוֹף כָּל רֹמֵשׂ

על-הארץ למשפחתיהם יצאו מן-התבה: (כ) ויבנו נח מזבח לה' ויילח מפלו הבמה הטהרה ומפל העורף הטהור ויעל עלת במזבח: (כא) ויגרת ה' את-גרים הניחם ויאמר ה' אל-לבו לא-אסף לקלל עוד את-האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנערו ולא-אסף עוד להכות את-כל-חי באשר עשיתי: (כב) עד פליגי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו:

7. בראשית פרק ז פסוק ה - טז (פרשת בראשית)

(ה) ואל-קינו ואל-מנחתו לא שעה גיטר לקינו מאד ויפלו פגיו: (ו) ויאמר ה' אל-קינו למה חרה לך ולמה נפלו פגיו: (ז) הלווא אם-תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבין ואליה תשוקתו ואתה תמשל-בו: (ח) ויאמר קינו אל-הקבל אהיו ויהי בהיותם בשדה ויגם קינו אל-הקבל אהיו וינהגהו: (ט) ויאמר ה' אל-קינו אי הקבל אהיה ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי: (י) ויאמר מה עשית קול דמי אחיה צעקים אלי מן-האדמה: (יא) ועתה ארור אפה מן-האדמה אשר פצתה את-פיה לקחת את-דמי אחיה מידה: (יב) כי מעבל את-האדמה לא-תסוף תת-פחה לך גע ונד תהנה בארץ: (יג) ויאמר קינו אל-ה' גדול עוני מנשא: (יד) הן גרשת אתי היום מעל פגיו האדמה ומפגיה אסתך והייתי גע ונד בארץ והנה כל-מצאי נהרגני: (טו) ויאמר לו ה' לכן פלי-הרג קינו שבעתים יגם וישם ה' לקינו אות לבלתי הפות-אתו כל-מצאו: (טז) ויצא קינו מלפני ה' וישב בארץ-גוד קדמת-עדן:

8. בראשית פרק ב פסוק טז - יז (פרשת בראשית)

(טז) ויצו ה' אלהים על-האדם לאמר מפל עץ-הגן אכל תאכל: (יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלה ממנו מות תמות:

9. רש"י בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

(ו) וינחם ה' כי עשה - נחמה היתה לפניו שבראו בתחוננים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן: ויתעצב - האדם:

אל לבו - של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון נחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות (במדבר כג יט) ובן אדם ויתנחם, (דברים לב לו) ועל עבדיו יתנחם, (שמות לב יד) וינחם ה' על הרעה, (שמואל א' טו יא) נחמתי כי המלכתי, כולם לשון מחשבה אחרת הם:

ויתעצב אל לבו - נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (ש"ב יט ג) נעצב המלך על בנו. וזו כתבתי לתשובת המינים, גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן. אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימך, אמר לו הן. אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא, בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקדוש ברוך הוא, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם:

10. גור אריה בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

נתהפכה מחשבתו של מקום כו'. פירוש כי "וינחם" הוא לשון מחשבה אחרת, ואם כן על כרחך צריך לפרש כי נהפכה מחשבתו ממדת הרחמים למדת הדין. ומה שכתוב אחר זה (פסוק ז) "ויאמר ה' אמחה וגו'" אף על גב שכבר כתיב "וינחם ה' כי עשה את האדם" (קושית הרא"ם), חדא למחשבה וחד לגזירה, כי "ויאמר ה' אמחה את האדם" הוא הגזירה אשר גזר עליהם, "וינחם ה'" לא הוי רק מחשבה, אבל גזירה לא הוי:

11. אבן עזרא בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

(ו) וינחם ד' ידוע כי לא אדם הוא להנחם, רק דברה תורה כלשון בני אדם, כי המשחית מה שעשה יראה שניחם, וטעם ויתעצב אל לבו, הפך ישמח ד' במעשיו (תה' קד, לא), כי טוב בעיניו שיקבלו נבראיו

חסדיו. וי"א כי וינחם כמו מתנחם לך להרגך (ברא' כז, מב) ויפרשהו וזע"ד, ואמרו כי לבו הוא הנביא, ואילו היה כן לא היה אחר ויתעצב מלת אל. ואנה מצאנו שנקרא הנביא לב?

12. בכור שור בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

ויתעצב אל לבו. אל לבו של אדם שהוא רע.

13. רמב"ן בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

(ו) וינחם ה'. ויתעצב אל לבו - דברה תורה כלשון בני אדם. והענין, כי מרו ועצבו את רוח קדשו בפשעיהם. וענין "אל לבו", כי לא הגיד זה לנביא שלוח אליהם, וכן הלשון במחושב, כדרך לדבר אל לבי (להלן כד מה), וזולתו:

ובבראשית רבה (כז ד) אמרו בזה ענין נכבד במשל שהביאו מן הסרסור והאדריכל, והוא סוד גדול לא ניתן ליכתב, והיודעו יתבונן למה אמר בכאן שם המיוחד, ובכל הפרשה וענין המבול שם אלהים:

14. מזרחי (רא"ם) בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

ממדת רחמים למדת הדין. ודברה תורה כלשון בני אדם. ולפי זה יהיה פרוש "בארץ" - שעשה בארץ, וזהו שכתב אחר זה: "מה לעשות באדם שעשה בארץ":

עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם. מדקאמר: "מה לעשות באדם", ולא קאמר: לעשות באדם כך וכך, משמע שההפוך שנתהפך ממדת רחמים למדת הדין, הוא שמתחלה לא עלה במחשבתו לעשות באדם מאומה, ועכשיו עלה במחשבתו לחקור עליו מה לעשות בו, לא שנהפכה מחשבתו לרעה ופסק עליהם המבול, שהרי אחר זה כתוב (פסוק ז): "ויאמר ה' אמה את האדם" שהוא תחלת דבור. ואינו פירוש ההפוך, לומר שהפוך מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, הוא מה שאמר (פסוק ז) "אמה את האדם", דאם כן 'ויאמר אמה את האדם' מיבעי ליה. וכיון שהוא תחלת דבור, משמע שעדיין לא פסק עליהם את הדין, אלא שנכנס לחקור מה לעשות בהם. ...

[ויתעצב אל לבו] נתאבל על אבדן מעשי ידיו. הפך "ישמח ה' במעשיו" (תהלים קד, לא) ולא שלא ידע הנוול ועכשו ידעו, אלא "בזמן חדוה חדוה ובזמן אבלא אבלא" כדלקמיה, וכדאיתה בבראשית רבה (בראשית רבה כז, ד). אבל מה שהוסיף לומר: "בשביל הצדיקים העתידיים לעמוד מהם" אין זה בבראשית רבה. גם אין המשל דומה לנמשל, שהבן לא נברא לשום תועלת, ואין שמחת האב על הבן אלא שבזמן חדוה חדוה, והרשעים נבראו לתועלת כדי שיעמדו הצדיקים מהם. ואפשר שהנוסחאות נשתבשו וצריך לכתוב: 'ובשביל הצדיקים', והיא תשובה שנית על שאלת המין. והיא לקוחה מההיא דבבא קמא דפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (בבא קמא לח ב): "דאמר ליה קב"ה למשה: לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהם, רות המואביה ונעמה העמונית" ובשבילן חס הקדוש ברוך הוא על שתי אומות הללו מלאבדן.

15. חזקוני בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

ויתעצב אל לבו שיעצו לבראותו. ד"א ויתעצב אל לבו אדם קאי הקדוש ברוך הוא נתעצב בשביל לבו של אדם שהיה חושב מחשבות רעות כמו כי נעצב אל דוד שפי' בשביל דוד. ד"א ויתעצב אל לבו אין עציבה אלא אבילות כמו שנאמר כי נעצב המלך על בנו פי' נתאבל על עולמו. ואם תאמר וכי מתאבלים קודם שימות המת אלא אדם שאינו יודע רגעי הזמן אינו יכול להתאבל עד שימות המת אבל הקדוש ברוך הוא שהכל גלוי וידוע לפניו וחי לעולם מתאבל תחלה. ד"א ויתעצב אל לבו האדם היה [נעצב] אל לבו של הקדוש ברוך הוא כעצב נבזה ונמאס בעיניו של הקדוש ברוך הוא.

16. דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

(ו) ויתעצב אל לבו. אמר ר' אחא בר' חנינא, כיון שראה יתברך עולמו חרב, כביכול ישב לו, והיה מתאבל. ד"א מוסב על האדם, שלא נתאבל, אלא על לבו של אדם, שנתן שאור בעיסה, ואמר אני הוא שנתתי, אני הוא שעשיתי, וידעתי כי יצר לב האדם רע:

17. אלשיך על בראשית פרק ו פסוק ו (פרשת בראשית)

אמנם לבא אל הביאור נזכירה מאמרם ז"ל (בראשית רבה ל ז) והוא כאשר נצטווה נח לעשות התיבה היה מאה ועשרים שנה קודם המבול, כי מאז נטע ארזים כו' והיו שואלים אותו בני דורו מה זה, והיה אומר שהקב"ה היה עתיד להביא מבול, והיו מלעיגים ואומרים לימי מבול על ביתיה, וכשמת מתושלח זקנו היו אומרים הא אתא מבול על ביתיה כו', ואמרו שזה הוא פירוש אומרו בשגם כו' והיו ימיו מאה ועשרים שנה שהאריך להם. ולפי זה אמרו למעלה ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד כו', היה עשרים שנה אחר ציווי התיבה, כי בן שש מאות שנה היה נח כשהמבול היה, ואם כן איפה הפסוקים הקודמים, באומרו ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד כו', והפסוקים שאחריו ויהי כי החל כו' ויאמר ה' לא ידון כו', אינן בזמן אחד, כי הראשון הוא בהיות נח בן חמש מאות שנה, ושאריו היו בהיותו בן ארבע מאות ושמונים שנה, עשרים שנה קודם להולדת נח:

ובזה נבא אל כוונת הכתובים, והוא בהזכיר מאמרם ז"ל (בראשית רבה כו ב) למה כבש הקדוש ברוך הוא מעיינו של נח, ולא הוליד כבני דורו אלא עד שיהיה בן חמש מאות שנה, כדי שלא יהיה הגדול בן מאה שנה שלמים במבול שלא יהיה בר עונשין למעלה. והנה עדיין קשה זולת בני נח הפחותים מבני מאה למה לקו. ועם שעוד לנו טעם אחר לזה, אחשוב לפי דרכנו בהקדמה אחת, והיא כי התורה נותנת טעם באמרי נועם אמריה, והוא כי הנה על פי מדת הדין היה כליון חרוץ שוטף נח ובניו, עד בלתי השאיר שריד, כי היה בטל במיעוטו בערך כל העולם כולו, ומה גם שגם הוא לא היה כדאי לישאר אפילו הוא לבדו, ומה גם בניו ואשתו ונשי בניו אתו. ואם כך היה בא אל הפועל היה העולם מתבטל, כי אם אין אדם, הארץ למה, כי לחזור לברא אדם אחר לא היה כבודו יתברך חלילה וחס, כי מה ישיב אל המלאכים האומרים מה אנוש כי תזכרנו, אחרי כי כדבריהם כן היה פעם אחת, לכן כבודו הוא להשאירם עתה ולא יעמדו דברי המקטריגים. והנה צריך יהיה על פי הדין כי מלך במשפט יעמיד ארץ. אמנם ראה הוא יתברך כי אם המשפט לאלהים הוא מדת הדין לבדו, תשחת הארץ וכל הדברים עליה, על כן שיתף מדת רחמים, כאשר מאז הבראה עשה כן וסייע הברא העולם בעשרה מאמרות כאשר כתבנו בשערים, שעל ידי כן לא נתבטל העולם. ועדיין היה מקום לומר כי מספיק מדת רחמים להפשיר הדין וישאר אך נח, אמנם לישאר גם בניו והנשים (והטף) הוא דבר גדול מאד, על כן מה עשה הוא יתברך, סיפר לנו תיקון שני שעשה זולת השפט הארץ גם במדת רחמים, והוא שלא יוליד עד היות בן חמש מאות שנה: ...

ואחר גמר דבור מדת אלהים אל נח, נתייחד לו דבור בחינת מדת רחמים, ויאמר לו בא אתה כו' וזהו ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך כו', והוא לומר אל תקוץ אם תצטרך להצטער בצער תיבה, ולא תנצל בדרך אחרת בלי צער תיבה, כי הוא על כי אותך ראיתי צדיק לפני בלבד ולא בפני מדת הדין, על כן תצטיף להנצל בצער:

והנה אין כל זה רק על נח, אמנם הבאים זכר ונקבה שהם כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין קח ב) שלא נזקקו לשאינן מינן, הנה בדין היו זוכים להנצל גם לפי מדת הדין, וזהו אומרו והבאים זכר ונקבה מכל בשר כו' כאשר צוה אותו אלהים, כי גם מדת אלהים עמדה להם. אמנם נח ויסגור ה' בעדו מצד עצמו במדת רחמים בלבד. ויתכן באומרו לשון סגירה, מה שהוצרך ליסגר בתיבה לא בעד החיות רק בעדו. וגם זה על פי מדת הרחמים, מה שאין כן בעלי חיים שגם בדין זכו בלי צער:

אמנם אחר שנשפך כאש תחת הרוגז ועברו ימים רבים שנצטער בהם נח, אחר שויגברו המים על הארץ חמשים ומאת יום שנתמרק ביסורין. אז ויזכור אלהים את נח, שאפילו מדת הדין זכר אותו וריחם עליו, וזהו ויזכור אלהים את נח כו', ואז על ידי מדת הדין סילק הרעה. וזהו ויעבר אלהים רוח על הארץ וישוכו המים, שעל ידי רוח מדת אלהים שככו המים: ...

Rabbi Moses (Maharam) Alshech was born in Turkey in 1507, and died sometime after 1593.

Alshech came from a family of Spanish origin. He emigrated to Israel and settled in Safed, where he became a dayyan in the rabbinical court headed by Rabbi Joseph Caro.

18. צידה לדרך בראשית פרק ו (פרשת בראשית)

(ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ. מלת בארץ הוא מיותר. ונראה לי שפירוש מלת בארץ, עם הארץ, שגם הארץ זינתה, כדאיתא בבראשית רבה (כח, ח), רבי לוליאני בר טברין בשם רבי יצחק אמר אף הארץ זינתה, היו זורעין לה חטין והיא מסקא זונין וכו'. ועוד י"ל בארץ בשביל הארץ, על דרך שכתב הרמב"ן ז"ל (לעיל ב, ט), שפרי עץ הדעת היה מוליד תאוות המשגל ולכן כיסו מערומיהם אחרי שאכלו ממנו וכו'. ולכן כתב בפרשת נח (לקמן פסוק יג) והנני משחיתם את הארץ, ופרש"י את הארץ, עם הארץ וכו'. כי הארץ גרמה לאדם הראשון שחטא בעץ הדעת, ועל ידי זה היה לו ולכל זרעו תשוקה גדולה אל הזנות. ובעל צרור המור פירש דלכך נקט בארץ, ר"ל בכריאת העולם שהיו כופרים בחידוש העולם. וידי עדיף מדידיה. ובעל תולדות יצחק פירש, וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע וכו', הכוונה שמחשבת בני אדם כולם היו רעות, לא היה מחשבה טובה בהם, אבל המעשים לא היו כולם רעים אלא רובם וזה הוא רבה רעת האדם. וזה לא היה בעבור שהיו מתחרטין ממחשבותם הרעה, אלא לפי שהרשעים אין יוצא לפועל כל מחשבותם לפי שיש רשעים כמותן ומתקוממים לנגדם, או לסיבות אחרות, וזה טעם דק:

ביוגרפיה - צידה לדרך

Rabbi Yissachar Dov ben Yisrael Lezer Parnass Eilenburg was born in Posen, Poland, ca. 1550, and died in Austerlitz, Moravia, in 1623. In Posen, he studied under Rabbi Mordechai Yaffe, who authored the Levush, a commentary on R. Yoseph Caro's Shulchan Aruch. R. Eilenburg wrote responsa and commentaries on the Talmud. His main work, Be'er Sheva, was sent from Gorizia, Italy, where he served as rabbi, to Safed (Tzefat), to obtain the approval of the rabbis of Safed. This work contains responsa and interpretations of Talmudic passages. R. Eilenburg was on his way to Safed to assume a rabbinic position there, when he passed away. The book Be'er Sheva was first published in Venice, 1614, and since then many times. The data banks contain the responsa from the Warsaw, 1890 edition, and the Tosafot on tractates Horayot, Tamid, Hullin, and some other tractates, as well as his insights and his Kuntres Be'er Mayim Chaim, according to the Zichron Aharon ed. (Jerusalem, 2004). His work, Tzeidah LaDerech, on Rashi's commentary on the Torah was included in Responsa Project database, based on the Hadrat Yerushalayim, 5758 (1998) edition.

רבי יצחק בן שלמה לוריא (ה'רצ"ד – 1534, ה' באב ה'של"ב 15, ביולי 1572)^[1]

Yisrael srug

רבי ישראל סרוג (סרוק) (המאה ה-16–17), ידוע גם בראשי תיבות שמו - הרי"ס, היה מקובל ומפיץ קבלת האר"י באירופה.

בין השנים ש"ס - שס"ג (1600–1603): ביקר בקוניאן ונפגש שוב עם ר' נתן אוטולינגו, ובעיר גוריציא עם ר' יששכר בער איילינבורג ור' מנחם עזריה מפאנו.

הוא גילה לתלמידיו את שורש נשמתם בגלגול קודם, ולימד אותם את שיטתו הממזגת בין הקבלה לפילוסופיה. במסעותיו הפיץ את הקבלה הלוריאנית, בשיטה שונה משיטת רבי חיים ויטל. שיטתו התבססה על כתבי רבי חיים ויטאל ורבי יוסף אבן טבול תלמידי האר"י שהיו ברשותו, בתוספת חידושיו שלו. במשך שנים שררה הדעה באירופה כי היה תלמיד האר"י בעצמו, כפי שאמר בעצמו לתלמידיו. למרות זאת, ברשימה שכתב וסידר ר' חיים ויטל מהתלמידים שנכנסו ללמוד אצל האר"י שמו נעדר, ובכתבי תלמידי האר"י הידועים אין זכר לשמו של סרוג, וכן בספרים שכתב לא הזכיר את האר"י כרבו, וככל הנראה לא למד בעצמו אצל האר"י.

מקובל לייחס לו את ראשית התפשטות הקבלה הלוריאנית באירופה, והשפעת כתביו ניכרת בכתבי המקובלים האשכנזים, ובפרט בשיטת החסידות. הספר עמק המלך נכתב על פי שיטתו.

בין תלמידיו היה המקובל האיטלקי רבי מנחם עזריה מפאנו, שכל כתביו מבוססים על קבלתו. כמו כן קיבל ממנו את השקפתו הפילוסוף-מקובל הספרדי-הולנדי רבי אברהם כהן דה-הירירה.

19. בראשית רבה (וילנא) פרשה יט סימן ה (פרשת בראשית)

רבי יוסי בר זמרא אמר שלשה דברים נאמרו באותו אילן, טוב למאכל, יפה לעינים, ומוסיף חכמה, ושלשתן נאמרו בפסוק אחד, ותרם האשה פי טוב, מכאן ושהוא טוב, וכי תאנה הוא לעינים, מכאן ושהוא יפה לעינים, ונתקד העץ להשפיל, מכאן שמוסיף חכמה, היך מה דאת אמר (תהלים פט, א): **משפיל לאיתן האזרחי**.

20. תהלים פרק פט פסוק א - ה

(א) **משפיל לאיתן האזרחי**: (ב) חסדי ה' עולם אשירה לך ודרו אוזיע אמונתך בפי: (ג) כִּי־אֲמַרְתִּי עולם חסד יבנה שמים ו תכן אמונתך בהם: (ד) כִּרְתִּי בְרִית לְבַחֲיָרִי וְשִׁפְעֵתִי לְדָוִד עַבְדִּי: (ה) עַד־עוֹלָם אֲכִין זְרַעוֹ וּבְנֵי יָדִי לְדֹר־וָדוֹר כִּסְאֵךָ סֵלָה:

21. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טו עמוד א

דוד כתב ספר תהלים – על ידי עשרה זקנים. וליחשוב נמי איתן האזרחי! אמר רב: **איתן האזרחי זה הוא אברהם** – כתיב הָאֵל: "איתן האזרחי", וכתיב הָתָם: "מי העיר ממזרח צדק [וגו']".